

Södertörns Högskola

Schack som pedagogiskt verktyg: 7,5 poäng

Termin 2016-2017

Författare: Christofer Martin

Schackeffekten – Schackfyrans påverkan på en femteklass

Hur elever i årskurs fem påverkades av att ställa upp i Schackfyran

Bakgrund

Jag har varit intresserad av schack sedan jag var liten och är i skrivande stund 39 år gammal. Jag blev tidigt introducerad av mina föräldrar när jag fick boken "Schack för barn" (Gidlunds 1982) av Robert Danielsson och Mats Andersson, samt ett schackbräde i namnsdagspresent 15 mars 1984 när jag var fem år gammal. Jag har alltid spelat när tillfälle getts men det för först på senare år som jag har försökt att lära mig schack "på riktigt" genom att köpa litteratur och studera spelet mera ingående och taktiskt. Jag har kombinerat det privata intresset för schack med att försöka etablera det på min arbetsplats som ett pedagogiskt verktyg med mycket hjälp från Schackförbundets hjälpmedel för pedagoger.

När jag för fyra år sedan började jobba på skolan som jag arbetar på så letade jag fram några dammiga pjäser som någon före detta anställd hade köpt in till skolan. Pjäserna i plast var från Schackförbundet och det var första gången som jag såg logotypen till Schackfyran på kartongen. Då visste jag inte att det var en nationell tävling för fjärdeklassare i schack. Gradvis så köpte jag på mig mera utrustning, satte mig in i Schackfyran och hade regelbundet schack igång på skolan under fritidstid. Efter några år av inkörning så anmälde jag till slut klass fyra till Schackfyran och tränade med barnen inför tävlingen. Även om jag har stöd från min skolledning så är jag ensam på min skola att hela tiden hålla igång schackspelandet. Men jag vågar påstå att jag har lyckats etablera schacket på skolan och i stor utsträckning och gjort barn från förskolan och uppåt intresserade av spelet och även kulturen kring schack. Nyligen så startade jag en officiell skolschackklubb inför kommande tävlingar.

Syfte

Jag fick via mitt yrke som fritidspedagog och lärare möjlighet att ställa upp med en fjärdeklass i den rikstäckande skoltävlingen Schackfyran. Eftersom att man gör detta tillsammans med hela sin klass så var det en introduktion för schack för alla barnen och det kom att vara ett stående inslag i deras vardag eftersom vi laddade upp länge och hade bra möjligheter till träning under skoltid. Alla i klassen, oavsett graden av intresse har fått lära sig hur man spelar schack och nästan samtliga har deltagit i den relativt seriösa tävlingsformen som Schackfyran erbjuder.

Mitt syfte med denna undersökning är att ta reda på hur mycket schack har betydelse för barnen innan Schackfyran, om det uppskattade sitt deltagande och om schack har fortsatt betyda något för de elever i klassen som deltog i tävlingen. Det är en blygsam undersökning som kanske kan fungera som en inspiration för ytterligare och betydligt mera omfattande studier av Schackfyrans betydelse för schackintresset bland Sveriges ungdomar.

Metod

För att få fram en känsla på hur klassen har tagit till sig schack så har jag valt att dela ut en enkät med frågor till eleverna i klassen. Mitt mål med frågorna är att försöka få ett före och efter i synen på schack och kulturen kring spelet.

Frågorna kommer bland annat att undersöka hur mycket schack som man spelade eller kunde innan Schackfyran, hur man upplever schack idag samt om det har gett effekter i efterhand och om man fortfarande spelar schack på egen hand. Jag har valt att koncentrera mig på skolan femteklassare. Jag hade planer på att ha med en fjärdeklass i jämförande syfte men har hela tiden aktat mig för att inte göra arbetet för stort och valde bort det.

Årskurs 5

Jag arbetar på en liten skola i västra Stockholm. Skolan har elever från förskolan och upp till årskurs 6. Det finns en klass per årskurs så när jag pratar om till exempel klass 5 så är det den enda femman som finns på skolan. Skolan ligger i ett välbärgat område. Eleverna har det i regel (men med undantag) gott ställt och skolan är segregerad åt det inhemska hållet. De flesta barnen i klassen kommer från hem med hög inkomst. Klassen består av 25 elever med 16 flickor och 9 pojkar. Enkäten tar inte med en pojke och flicka som är nya i klassen och inte hann delta i Schackfyran. Jag fick dela ut enkäten vid två tillfällen eftersom vissa elever var frånvarande. Totalt så fick jag in ifyllda 20 enkäter.

Frågorna

Jag har delat ut en enkät till barnen i årskurs 5 efter att de förra terminen deltog i Schackfyran. Frågorna som de har fått svara på är:

1: Kunde du spela schack innan du började träna i skolan och var med i schackfyran?

2: Kan dina föräldrar eller målsman spela schack?

3: Hur upplevde du att det var att delta i Schackfyran?

4: Spelar du schack på fritiden eller hemma?

5: Känns det viktigt att kunna spela schack?

6: Tror du att du kommer att försätta spela schack efter Schackfyran?

Frågorna är tänkta att fungera som en kronologi över en eventuell utveckling av schackspelande före och efter deltagandet i Schackfyran. Jag försöker få svar på hur det var innan, under och efter tävlingen. Svartalternativen är fasta och barnen ringar in sitt svar. Frågorna fem och sex ger också möjlighet till en egen valfri kommentar utöver det fasta svaret. Mest för att resultatet ska ge en mänsklig dimension när det presenteras och ge en elev som vill ha det möjligheten att lyfta fram en egen åsikt.

Jag har försökt att baka in så mycket relevans jag kan i varje fråga och hålla antalet frågor nere. Två av eleverna som svarar på enkäten deltog på träning innan men deltog inte i själva tävlingen. Enkäten är anonym och eleverna har endast fyllt om de är pojkar eller flickor och uppmanats att svara ärligt på frågorna, mycket på grund utav relationen med mig som deras schackledare.

Jag har försökt att lägga mig i vad Runa Patel och Bo Davidson kallar för hög grad av strukturering och standardisering genom att ha fasta svartalternativ. (Patel & Davidson 2011, sida 73-79)

Tidigare forskning

Tanken med detta arbete är att presentera en inspiration eller tankeställare som kanske kan leda till en bredare och betydligt mera ambitiös undersökning av Schackfyrans effekt på Sveriges skolungdomar. Enligt riksinstruktör **Jesper Hall** på Sveriges Schackförbund så finns det i skrivande stund inga undersökningar av det slag som jag har gjort i detta arbete.

Elevernas svar på frågorna

Fråga 1: Kunde du spela schack innan du började träna i skolan och var med i Schackfyran?

Svarsalternativ:

Ja: 13 elever

Nej: sju elever

Sju av barnen svarade nej på denna fråga och 13 barn svarade ja. Det fanns en del kunskaper om schack i klassen innan vi började träna inför Schackfyran. Vad som kan vara extra intressant i denna fråga är att kika lite på nästa fråga där jag frågar som deras föräldrar eller målsmän kan spela schack. När man tittar igenom de som svarar "nej" på frågan ovan så verkar det vara en mindre andel schackspelare föräldrar i hemmet. Endast två "nej"-elever svarade att deras föräldrar eller målsman kan spela schack. Tyvärr verkar det också som att sex av sju "nej"-svar var flickor. Även om klassen består av mest flickor kan också detta vara intressant att fundera över.

Fråga 2: Kan dina föräldrar eller målsman spela schack?

Ja: åtta elever

En av dem kan spela schack: nio elever

Nej: en elev

Jag vet inte: två elever

Här ser vi också hur det ändå verkar finnas goda kunskaper i hemmen. Det går inte att dra några generella slutsatser kring kön heller även om alla som svarade "nej" eller "jag vet inte" är flickor. Anledningen till varför det är intressant är för att schack fortfarande verkar vara ett överhängande manligt utövande samt att många av flickorna som ställer upp i schackfyran verkar sluta med schack, trots att det inte alls borde vara så.

Fråga 3: Hur upplevde du att det vara att delta i schackfyran?

Det var roligt: 17 elever

Det var ok: en elev

Det var inte kul: två elever

Glädjande nog för både mig och Schackförbundet så verkar i alla fall eleverna på det hela taget ha uppskattat deltagandet och tränandet till Schackfyran. Eftersom klassen med några undantag har varit ganska peppad så är jag inte så förvånad. Jag är heller inte förvånad över att ett fåtal elever inte uppskattade Schackfyran. Vi fick stryka en deltagande elev på plats vid Schackfyran eftersom hen inte ville delta.

Fråga 4: Spelar du numera schack på fritiden eller hemma?

Ja: 13 elever

Nej: sju elever

Det är inte jättemånga som fortsatt med att spela när tillfälle ges efter schacktävlingen trots att de flesta uppskattade deltagandet i schacktävlingen.

Fråga 5: Känns det viktigt för dig att kunna spela schack? (Valfri kommentar tillåts)

Ja: 13 elever

Nej: sju elever

Även om sju av eleverna skrev att det inte kändes viktigt så har i alla fall fyra av dem sagt att tävlingen var rolig. Inte helt överraskande hamnar de mest negativt inställda till Schackfyran i denna frågas "Nej"-kategori. En kommentar är:

"Jag gillar inte schack!!! Och därför vill jag inte fortsätta med det!"

"Nej, men det är roligt att kunna spela."

De som svarade "ja" har andra kommentarer. Här är några intressanta reflektioner:

"Jag vill spela mer schack. Men ingen har tid eller vill spela med mig. Jag gillar inte att spela på mobil/dator/ipad så mycket."

"Inte viktigt med roligt"

"Jag blir inte ledsen om jag inte kan schack men det är roligt att kunna det."

"Det är kul och man blir smartare"

"Ja för att det är bra för lärdomen."

"Jag tycker att schack är kul & det hjälper en att koncentrera sig. Jag spelar schack för att jag tycker om det. Men måste inte kunna spela schack."

"Jag är medlem i ***** schackklubb"

"Jag tycker att det är kul och bra att kunna spela schack."

"Jag tycker att schack kanske inte är den viktigaste saken i hela världen men jag tycker att det är avslappnande, om det är stressigt med läxor så kan jag spela lite med pappa och det känns genast lite bättre!"

Fråga 6: Tror du att du kommer att fortsätta spela schack efter Schackfyran?

Ja: 16 elever

Nej: 4 elever

Det känns precis som deltagandet i Schackfyran som att upplevelsen känns positiv och att de flesta i klassen ser att de kommer att sitta vid schackbrädet även i framtiden. Några av kommentarerna är:

"Det är superroligt med schack och jag vill inte sluta bara för att schackfyran är över."

"Jag spelar schack nästan varje dag."

"Jag tror det men jag vet inte med vem."

Men även:

"Nej!!!"

Resultat och diskussion

Det är intressant för mig att läsa tankar och åsikter från en klass som jag själv har tränat. Det blir mera kuriosa för utomstående och det är nog föga överraskande. Som jag skrev tidigare så hoppas jag att man någon gång kan bidra till tankar av en större undersökning kring effekten av den stora och omfattande tävling som Schackfyran är.

Det finns mycket saker som man måste ha i åtanke vid en undersökning. Är årskurs fem som jag har använt i undersökningen en representativ för hur en skolklass ser ut i Sverige? Svaret på den frågan är nog att ingen skolklass är det på egen hand. Det spelar alltid in var man befinner sig geografiskt, hur klassen ser ut, hur skolans lärare jobbar och hur individerna i klassen fungerar med varandra och sina lärare.

Åsikterna vad man bör fokusera på kan också variera. Klass, etnicitet och kön kan hjälpa och stjälpa beroende på hur man närmar sig frågan. Jag har nosat lite på faktumet att tjejer svarade på ett visst sätt i undersökningen. Detta är nog på grund av att jag anser att tjejer borde spela mycket mera schack eftersom schack på många sätt är det mest jämställda som du kan syssla med i sin renaste tävlingsform. Men som jag har uppfattat det så slutar många tjejer spela schack trots att schackfyran lärt dem spelet. Det gör mig nyfiken. Jag har också märkt att föräldrars inflytande på vad som är grabbigt och flickigt börjar (ofta omedvetet) tidigt i ett barns liv.

Jag jobbar också i ett område där det finns tid, pengar och plats för aktiviteter. På kursen har representanter från Kvarnbyskolan i Rinkeby beskrivit en helt annan verklighet än vad jag har omkring mig nu. Detta känner jag igen från min lärarpraktik i Tensta. Jag har tre elever från denna femma som, efter att ha gått vidare till Schackfyranmästaren, valt att gå med i en lokal schackklubb. Dessa möjligheter existerar inte överallt. En undersökning med en annan femteklass hade kunnat se mycket annorlunda ut.

Framtida forskning

Jag är övertygad om att liknande undersökningar i större skala kan fortsätta kasta ljus över Schackfyrans inverkan på våra ungdomar och hur det kan fortsätta att vara ett starkt pedagogiskt verktyg. Det är detta jag hoppas att min undersökning förmedlar.

Medan jag funderade på vilket tema mitt arbete till schackpedagogiska kursen skulle ha så fanns det många idéer. En tanke var att jag skulle kombinera en enkät med föräldrar till de deltagande barnen i Schackfyran och ytterligare fördjupa mig i hur tävlingen hade påverkat deras syn på schack. En annan tanke jag hade var att jämföra med fjärdeklassarna på skolan som i skrivande stund ska delta i schackfyran på vårkanten. Att blanda in föräldrar och klasser som väntar på att få delta i schackfyran hade kanske skapat en annan dimension i undersökningen. Men som erfaren student så vet jag också vilka fallgropar och problem som kan skapas av överambitiösa arbeten.

Min förhoppning är att den långtgående effekten av Schackfyran och andra tävlingar för skolungdomar i Sverige kan undersökas på ett bredare plan i framtiden. Kanske kan detta arbete fungera som en morot för detta.

Litteratur

Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning. Runa Patel & Bo Davidson. Lund: Studentlitteratur